

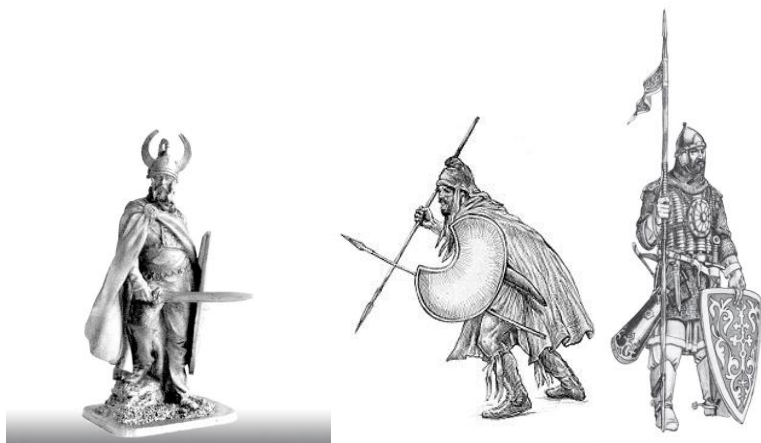
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА АНТИЧНОСТІ, СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
ДОМОДЕРНОЇ ДОБИ

Ярослав Андрусяк

Навчально-методичний комплекс дисципліни

ПОЧАТОК ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ У ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ

(для студентів денної та заочної форми навчання за спеціальністю 032 «Історія та археологія», спеціалізації та освітньої програми «Центральноевропейські студії»)

Ужгород – 2021 р.

УДК 94(4-11/191.1)(076):342.28

A-66

Андрусяк Я. Початок державотворчих процесів у Центральній Європі: навчально-методичний комплекс дисципліни (для здобувачів вищої освіти галузі знань : 03 «Гуманітарні науки», спеціальності : 032 «Історія та археологія», спеціалізації та освітньої програми «Центральноєвропейські студії» (денна та заочна форми навчання)) / Ярослав Андрусяк [Ужгород. нац. ун-т; ф-т. історії та міжнародних відносин; каф. Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби]. – Ужгород : ПП «ІНВАЗОР», Ужгород – 2021. – 25 с.

Розробник:

Андрусяк Я.Я., кандидат історичних наук, доцент кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби, ДВНЗ «УжНУ».

Рецензенти:

Міськов І.О., кандидат історичних наук, доцент кафедри культури та суспільно-гуманітарних дисциплін, Закарпатська академія мистецтв.

Відповідальний за випуск:

Ліхтей І.М., кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби, ДВНЗ «УжНУ».

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби, ДВНЗ «УжНУ»

Протокол № 1 від 31 серпня 2020 р.

Схвалено методичною комісією ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за спеціальністю 032 – «Історія та археологія»

Протокол № 7 від 30 червня 2021 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Протокол № 5 від 30 червня 2021 р.

© Андрусяк Я.Я., 2021 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2021 р.

ЗМІСТ

1.	Опис навчальної дисципліни.....	4
2.	Мета і завдання навчальної дисципліни.....	5
3.	Передумови для вивчення навчальної дисципліни.....	6
4.	Очікувані результати навчання.....	6
5.	Засоби діагностики та критерії оцінювання результатів навчання....	8
6.	Програма навчальної дисципліни.....	12
6.1.	Зміст навчальної дисципліни.....	12
6.2.	Структура навчальної дисципліни.....	14
6.3.	Теми практичних (семінарських) занять	15
6.4.	Самосійна робота	15
7.	Завдання комплексної контрольної роботи (ККР).....	16
8.	Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна	18
9.	Перелік питань для модульного і підсумкового контролю (іспит)....	19
10.	Рекомендовані джерела інформації.....	20

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів: 4,5	Рік підготовки: 2	Рік підготовки: 2
Загальна кількість годин: 135 - денна форма навчання 135 - заочна форма навчання		
Кількість модулів: 2	Семестр: 1	Семестр: 2
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4	Лекції:	
	40	12
	Практичні (семінарські):	
	20	-
Вид підсумкового контролю: семестровий	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: іспит	Самостійна робота:	
	75	123

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни – формування системної уяви студентів про етапи історичного розвитку народів Центрально-Східної Європи в період раннього Середньовіччя, усвідомлення взаємозв'язку та взаємозалежності певних історичних явищ, закономірностей загального розвитку Середньовічної цивілізації в регіоні, ролі в ньому об'єктивного й суб'єктивного чинників.

Основними завданнями дисципліни є:

- визначення понятійного апарату, джерел, історіографії, принципів та методів дослідження;
- ознайомити студентів з предметом та специфікою курсу;
- охарактеризувати основні напрямки сучасних наукових медієвістичних студій;
- розглянути дискусійні та спірні моменти, які стосуються проблем:
- процесу розселення етносів;
- проблеми етногенезу;
- передумови становлення Середньовічних держав;
- вивчення соціальної та економічної структури ранньосередньовічного суспільства;
- висвітлення повсякденного життя людини;
- ролі релігії;
- специфіки організації державної влади;

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Студент повинен:

а) знати: використовувати рекомендовану літературу та джерела; об'єкт, предмет та методику дисципліни; основні напрямки наукових студій з предмету курсу; зміст основних категорій дисципліни; факти, матеріали, гіпотези та домінуючі й альтернативні погляди стосовно тем курсу; суть суспільно-політичних та соціально-економічних процесів в країнах регіону;

б) володіти: матеріалом курсу; здібностями до складання бібліографії з тематики досліджень, що проводяться; основними прийомами методичної роботи історика; оволодіти навичками самостійної роботи з історичними джерелами і науковою літературою, пошуком необхідної інформації через мережу «Інтернет» для використання на семінарських заняттях, при написанні рефератів, курсових та дипломних робіт;

в) вміти: аналізувати основні концепції й гіпотези етногенезу східноєвропейських народів; проводити порівняльний аналіз закономірностей розвитку та регіональної (субрегіональної) специфіки; порівнювати особливості організації державної влади; орієнтуватися в проблематиці соціальної стратифікації суспільства; пояснити специфіку економічного ладу визначеного регіону; пояснити виникнення і розвиток ранньосередньовічних держав; давати критичну оцінку усталеним поглядам на проблеми, що порушуються на лекціях та семінарських заняттях; використовувати методи порівняння, аналогії, протиставлення, історизму, типології та інші; готувати виступи на проблематику, що стосується предмету дисципліни, застосовувати і використовувати карту.

Знання дисципліни передбачає вміння збирати, систематизувати, аналізувати інформацію історичного характеру та використовувати її на практиці. Опрацювання історичних джерел та практичні види роботи спонукатимуть студентів до логічного мислення, критичного аналізу теоретичного матеріалу та історичних джерел. Оволодіння дисципліною передбачає пізнання політичних, соціально-економічних та культурно-релігійних процесів. Програма навчального курсу розрахована на вивчення і засвоєння конкретного матеріалу по історії Середньовіччя Центрально-Східного.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Початок державотворчих процесів у Центральній Європі» є опанування таких навчальних дисциплін освітньої програми: «Основи археології» (ОК 5); «Всесвітня історія (давній час)» (ОК 6); «Вступ до спеціалізації» (ОК 8); «Історія України (давня)» (ОК 9); «Спеціальні історичні дисципліни» (ОК 11); «Демографічні процеси в регіоні ЦЄ» (ОК 12).

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Центральноєвропейські студії», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
студент повинен знати: відповідні складові навчального процесу та необхідну навчальну документацію; основні терміни, поняття та аналізувати основні концептуальні підходи, що використовуються при періодизації історії Центрально-Східного регіону Європи; схожість та відмінність в історичному розвитку східноєвропейських народів; принципи історичної організації та функціонування суспільства у політичній, економічній, соціальній, релігійній та культурній сферах життя.	ПРН – 1, 4, 6, 7

<p>студент повинен вміти: продемонструвати вміння характеризувати історичні процеси, які відбувалися у Центрально-Східному регіоні Європи; інтерпретувати історичні факти, враховуючи історичну ситуацію та пояснити особливості історичного розвитку перших державних утворень Центрально-Східного регіону Європи; визначити значення політичних, економічних, культурних, духовних чинників в історичному процесі; класифікувати та аналізувати історичний розвиток східноєвропейських етносів, держав у політичній, економічній, соціокультурній сферах суспільного життя; розрізняти різні державні устрої та їх конкретну політику; ідентифікувати визначні історичні постаті в контексті вивчення початків державотворчих процесів. викладати матеріал у навчальних закладах.</p>	<p>ПРН – 1, 2, 3, 6, 10, 11, 13</p>
<p>Володіти (володіти здатністю): навичками джерелознавчого аналізу; демонструвати навички професійного спілкування з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі; відтворювати наукову хронологію, періодизацію і характеристики основних етапів історичного розвитку Центрально-Східного регіону Європи; з'ясовувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них; інтерпретувати інформацію з різноманітних джерел (археологічні артефакти, архівні документи, усні свідчення, музейні експонати, періодика, наукові праці тощо); робити висновки про результати діяльності осіб, спільнот та структур у конкретні історичні епохи.</p>	<p>ПРН – 5, 6, 8, 9, 14</p>

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Початок державотворчих процесів у Центральній Європі»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
<p>студент повинен знати: основні періоди та хронологію розвитку Центрально-Східного регіону Європи; становище східноєвропейських народів;</p>	<p>ПРН – 1, 2, 13</p>

<p>головні етапи державотворчих процесів східноєвропейських етносів; основні історичні події Центрально-Східного регіону Європи.</p>	
<p>студент повинен вміти: вирішувати дослідницькі завдання з різних теоретико-методологічних позицій; аналізувати внутрішню та зовнішню політику раньодержавних утворень Центрально-Східного регіону Європи; розрізняти специфіку історичного розвитку східноєвропейських етносів; - представляти результати своєї діяльності у вигляді письмових і усних відповідей. використовувати понятійний і термінологічний апарат предмету в процесі теоретичної і практичної діяльності після закінчення навчального закладу, в дослідницькій і аналітичній роботі, у викладанні історії у навчальних закладах.</p>	<p>ПРН – 2, 3, 7, 8, 10, 12, 13, 14</p>
<p>володіти: матеріалом курсу; здібностями до складання бібліографії з тематики досліджень, що проводяться; основними прийомами методичної роботи історика. оволодіти навичками самостійної роботи з історичними джерелами і науковою літературою, пошуком необхідної інформації через мережу «Інтернет» для використання на семінарських заняттях, при написанні рефератів, курсових і дипломних робіт бакалавра та магістра.</p>	<p>ПРН – 2, 3, 5, 7, 8, 10</p>

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- стандартизовані тести;
- реферати, есе;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Методи контролю

Концепція організації навчального процесу в Ужгородському національному університеті розроблена на основі «Тимчасового положення МОН України про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців».

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-модульною системою здійснюється шляхом поточного, модульного (проміжного), підсумкового (семестрового) контролю.

Поточний контроль

Поточний контроль – це оцінювання знань студента під час семінарських занять, самостійної роботи та активності студента на занятті.

Поточний контроль рівня засвоєння навчального матеріалу дисципліни оцінюється за п'ятибальною шкалою. У кінці семестру виводиться середнє арифметичне усіх одержаних оцінок за відповіді та модуль. Одержаний результат переводиться у бали.

Якщо студент жодного разу не відповідав на семінарських заняттях, матиме за відповідний поточний контроль 0 балів.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання (1-5 балів).
- усна наукова доповідь (1-5 балів).
- доповнення, запитання до виступаючого, рецензія на виступ (1-5 балів).
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття (1-5 балів).
- аналіз джерельної і монографічної літератури (1-5 балів).
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи тощо) (1-10 балів).

Критеріями оцінки при усних відповідях виступають: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мови; впевненість, використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, збірників документів, журналів, інших періодичних видань тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки.

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем у вигляді реферату. Самостійна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 25 балів у кожному із змістових модулів.

Результати поточного контролю заносяться до журналу обліку роботи академічної групи. Позитивна оцінка поточної успішності студента за відсутності пропущених і невідпрацьованих семінарських занять, позитивні оцінки за модульні роботи є підставою допуску до підсумкової форми контролю – іспиту.

Модульний (проміжний) контроль

Модульний контроль (МК) проводиться два рази за семестр, відповідно до графіка навчального процесу.

Контрольні заходи модульного контролю з навчальної дисципліни проводяться під час семінарських занять в академічній групі відповідно до розкладу занять.

Контрольні заходи модульного контролю проводяться у комбінованій формі: у вигляді тестування та письмових контрольних робіт. Вид контрольного заходу та методика урахування складових модульного контролю при визначенні оцінки за МК розробляється викладачам і затверджується кафедрою.

До контрольного заходу відповідного модульного контролю студент допускається незалежно від результатів поточного контролю. На консультаціях студент може відпрацювати пропущені семінарські заняття, захистити індивідуальні завдання, реферати, а також ліквідувати заборгованості з інших видів навчальної роботи.

Студент, який з поважної причини не зміг з'явитися на модульний контроль за дозволом декана може скласти пропущений модульний контроль з предмету.

Підсумковий (семестровий) контроль

Система не передбачає обов'язкового семестрового екзамену для всіх студентів. Протягом навчального семестру студенти складають два модульні контролю під час тижнів, вільних від аудиторних занять, їх знання оцінюються у 100-бальній шкалі.

Студенти, які за результатами модульних контролів здобули з навчальної дисципліни не менше від встановленої мінімальної кількості балів, атестуються із виставленням їм державної семестрової оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») відповідно до шкали переведення. Студенти, які атестовані з оцінкою «незадовільно» зобов'язані скласти семестрові екзамени. Семестрові екзамени можуть також скласти студенти, які бажають покращити оцінку, отриману за результатами модульних контролів. Оцінювання знань на екзаменах здійснюється у 100-бальній шкалі.

Розподіл балів, які отримують студенти

Згідно «Тимчасового положення УжНУ про оцінювання успішності студентів відповідно до вимог кредитно-модульної системи» від 15 лютого 2007 р. оцінювання здійснюється за наступною шкалою.

Змістові модулі з дисципліни «Початок державотворчих процесі у ЦЄ» оцінюються наступним чином:

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	50	100
5	5	10	10	10	10		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	50	100
10	10	10	10	10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	5	25	5	25
Реферат	1	25	1	25
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом	7	100	7	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

При оцінюванні модульної контрольної роботи враховується обсяг і правильність виконаних завдань:

- а) оцінка “відмінно” ставиться за правильне виконання всіх завдань;
 - б) оцінка “добре” ставиться за виконання 75 % усіх завдань;
 - в) оцінка “задовільно” ставиться, якщо правильно виконано більше 50% запропонованих завдань;
 - г) оцінка “незадовільно” ставиться, якщо завдань виконано менше від 50 %.
- Неявка на модульну контрольну роботу – 0 балів.

Ці оцінки трансформуються в рейтингові бали у такий спосіб:

- “5” – 50 балів;
- “4” – 40 балів;
- “3” – 30 балів;
- “2” – 20 балів.

Неявка на МКР – 0 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Три теоретичні питання. Виконання завдання потребує повної аналітичної і змістовної відповіді, кожне питання оцінюється від 0 до 33-34 балів.

33-34 балів отримують студенти, які повно та ґрунтовно розкрили теоретичне питання, використавши при цьому не лише обов’язкову, а й додаткову літературу. 23-32 отримують студенти, які в цілому розкрили теоретичне питання, однак не повно і допустивши деякі неточності. При цьому не використав на достатньому рівні обов’язкову літературу. 22-31 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, розкривши його лише частково і допустивши при цьому окремі помилки, котрі не впливають на загальне розуміння питання. 21-12 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, недостатньо або поверхово розкривши більшість його окремих положень і допустивши при цьому окремі помилки, які частково вплинули на загальне розуміння проблеми. 0-11 балів отримують студенти, які частково та поверхово розкрили лише окремі положення питання і допустили при цьому певні суттєві помилки, котрі значно вплинули на загальне розуміння питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Тема 1. Вступ до курсу (2 год.)

1. Мета і завдання курсу.
2. Об'єкт та предмет курсу.
3. Хронологічні та географічні межі курсу.
4. Джерела та історіографія.

Тема 2. Центральна-Східна Європа як історичний регіон (2 год.)

1. Історичні регіони Європи. Поняття Європа, Центральна-Східна Європа.
2. Фізично-географічна характеристика Північної (прибалтійської) зони Європи.
3. Фізично-географічна характеристика Альпо-Карпатської зони Європи.
4. Фізично-географічна характеристика Балканської зони Європи.

Тема 3. Роль кельтських, фракійських та германських племен в історичному розвитку Центрально-Східного регіону Європи (6 год.)

1. Етнічні процеси у Центрально-Східній Європі у VIII-IV ст.. до н.е.
2. Етнонім кельти. Історія вивчення давніх кельтів Центрально-Східного регіону Європи.
3. Повідомлення античні авторів про кельтів,
4. Повідомлення античні авторів про фракійців.
5. Повідомлення античні авторів про германців.

6. Вплив кельтських племен на етнокультурні процеси регіону.
7. Роль фракійських і германських племен в етнокультурних процесах регіону.
8. Верхнє Потисся як регіон контактів давніх європейських культур і цивілізацій.

Тема 4. «Велике переселення народів» та його вплив на етнокультурні процеси в Центрально-Східній Європі (2 год.)

1. Римська імперія та її контакти з етносами Центрально-Східної Європи.
2. Суспільно-політична криза пізньої Римської імперії.
3. Міграційні процеси в період «Великого переселення народів» у Центрально-Східній Європі: гуни, готи, авари.

Тема 5. Витоки та походження слов'ян (2 год.)

1. Проблеми етногенезу давніх слов'ян. Етнонім слов'яни.
2. Гіпотези та концепції прабатьківщини слов'ян.
3. Антропологічні особливості слов'ян.
4. Перші історичні відомості про слов'ян.
5. Повідомлення античних авторів.

Тема 6. Формування слов'янських етносів у Центрально-Східній Європі (4 год.)

1. Поява слов'ян на історичній арені: венеди, склавини та анти.
2. Слов'янські племена у добу «Великого переселення народів».
3. Роль Антського царства в історії регіону.
4. Роль Аварського каганату в історії регіону.
5. Заселення слов'янами Балканського півострова.
6. Особливості розвитку східних, західних і південних слов'ян (VIII-IX ст.).

Модуль 2

Тема 1. Особливості процесів державотворення та християнізації у полабсько-прибалтійських слов'ян (4 год.)

1. Етнонім полабські та поморські слов'яни.
2. Розселення полабсько-поморських племен.
3. Військове протистояння полабсько-поморських племен з Франкським королівством.
4. Становлення і розвиток Вендської держави.
5. Німецька експансія та підкорення полабсько-поморських слов'ян.

Тема 2. Початок державотворчих процесів на території Польщі (4 год.)

1. Ранньослов'янські племена на території Польщі.
2. Виникнення феодальних відносин на території польських земель.
3. Утворення і розвиток Польського князівства.
4. Соціально-політичний устрій Польського князівства.

Тема 3. Державотворчий процес на території Чехії (6 год.)

1. Переселення слов'ян на територію чеських земель.
2. Суспільний устрій слов'янських племен.
3. Утворення держави Само.
4. Становлення князівства Пржемисловичів.
5. Утворення Великоморавської держави.
6. Німецька експансія на землі Великої Моравії.
7. Діяльність Кирила і Мефодія.
8. Велика Моравія у другій половині IX ст. Занепад князівства.
9. Утворення держави Пржемисловичів.

Тема 4. Початок державотворчих процесів на території Балкан (4 год.)

1. Заселення слов'янами та протоболгарами Балкан.
2. Виникнення перших ранньослов'янських державних утворень на Балканах.
3. Перше Болгарське царство.
4. Боротьба Болгарського царства з Візантією.
5. Заселення Сербами Балкан. Виникнення пеших сербських державних утворень.
6. Перші державні утворення на території Чорногорії.
7. Перші відомості про хорватські племена. Утворення держави короля Томислава.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Усього	Кількість годин				
		Денна форма навчання			Заочна форма навчання	
		у тому числі				
		Лекції	Семінарські	Самостійна робота	Лекції	Самостійна робота
1-й семестр						
Модуль 1						
Етнокультурні процеси в Центрально-Східній Європі						
Тема 1. Вступ до курсу.	13	2	-	5	1	5
Тема 2. Центрально-Східна Європа як історичний регіон.	18	2	-	5	1	10
Тема 3. Роль кельтських, фракійських та германських племен в історичному розвитку Центрально-Східного регіону Європи.	37	6	4	10	2	15

Тема 4. «Велике переселення народів» та його вплив на етнокультурні процеси в Центрально-Східній Європі.	24	2	-	5	2	15
Тема 5. Витоки та походження слов'ян.	14	2	2	10	-	-
Тема 6. Формування слов'янських етносів у Центрально-Східній Європі.	33	4	4	10	-	15
Модульна контрольна робота	2	2	-	-	-	-
Разом за модуль	141	20	10	45	6	60
Модуль 2						
Ранньодержавні утворення в Центрально-Східній Європі						
Тема 1. Особливості процесів державотворення та християнізації у полабсько-прибалтійських слов'ян.	33	4	2	10	2	15
Тема 2. Початок державотворчих процесів на території Польщі.	31	4	-	10	2	15
Тема 3. Державотворчий процес на території Чехії.	26	6	2	5	2	11
Тема 4. Початок державотворчих процесів на території Балкан	22	4	2	5	-	11
Тема 5. Початок державотворчих процесів у слов'ян на території України.	15	-	4	-	-	11
Модульна контрольна робота	2	2	-	-	-	-
Разом за модуль	129	20	10	30	6	60
Разом за семестр	270	40	20	75	12	123

6.3. Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денна форма навч.	Кількість годин заочн. форма навч.
1.	Вплив кельтів на етнокультурний розвиток Центрально-Східної Європи (III ст. до н.е. – I ст. н. е.).	4	-
2.	Свідчення античних авторів про слов'ян.	4	-
3.	Суспільно-економічний та культурний розвиток давніх слов'ян.	2	-
4.	Державотворчі процеси у полабсько-поморських слов'ян.	2	-
5.	Етнополітичний розвиток на території Далмації у ранньому Середньовіччі.	2	-
6.	Початок державних процесів на території Середнього і Нижнього Подунав'я (III–IX ст.	2	-

	н.е.).		
7.	Початок державотворчих процесів у слов'ян на території України.	4	-
	Разом	20	-

6.4. Самосійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
	Модуль 1		
1	Культура кельтів	15	30
2	Культура фракійців.	15	30
3	Культура германців.	15	30
	Модуль 2		
4	Культура слов'ян.	15	30
5	Робота над історичними картами.	15	3
	Разом	75	123

7. ЗАВДАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ (ККР)

Пакет комплексних контрольних робіт відповідає програмним вимогам курсу навчальної дисципліни «Початок державотворчих процесів у Центральній Європі». Комплексна контрольна робота розроблена у відповідності до освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Бакалавр» з спеціальності 032 «Історія та археологія» та спеціалізації Центральноєвропейські студії, у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, запровадженими відповідним наказом МОНМС України.

ККР проводиться у змішаній формі (письмовий вид та тестова форма). ККР містить 10 варіантів формалізованих завдань. Кожен варіант ККР містить по 3 завдання професійного спрямування двох рівнів складності, відповіді на які вимагають знань з усього курсу. Тривалість виконання ККР становить 80 хвилин.

Для виконання ККР з «Початок державотворчих процесів у Центральній Європі» студент повинен:

знати:

- використовувати рекомендовану літературу та джерела;
- об'єкт, предмет та методіку дисципліни; основні напрямки наукових студій з предмету курсу;
- зміст основних категорій дисципліни;
- факти, матеріали, гіпотези та домінуючі й альтернативні погляди стосовно тем курсу;
- суть суспільно-політичних та соціально-економічних процесів в країнах регіону.

вміти:

- аналізувати основні концепції й гіпотези етногенезу східноєвропейських народів; проводити порівняльний аналіз закономірностей розвитку та регіональної (субрегіональної) специфіки;
- порівнювати особливості організації державної влади;
- орієнтуватися в проблематиці соціальної стратифікації суспільства;
- пояснити специфіку економічного ладу визначеного регіону;
- пояснити виникнення і розвиток ранньосередньовічних держав;
- давати критичну оцінку усталеним поглядам на проблеми, що порушуються на лекціях та семінарських заняттях;
- використовувати методи порівняння, аналогії, протиставлення, історизму, типології та інші;
- готувати виступи на проблематику, що стосується предмету дисципліни, застосовувати і використовувати карту.

В ККР включено завдання, вирішення яких потребує застосувати знання матеріалу. При їх виконанні студенти повинні продемонструвати творчу розумову діяльність. ККР з дисципліни «Початок державотворчих процесів у Центральній Європі» відповідає вимогам і може бути використана для самоаналізу і проведення атестаційної експертизи з метою оцінки рівня знань студентів.

Варіант 1

I. Тести:

1. Полабія це –
 2. Перерахуйте полабські племена –
- II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:
3. Соціально-політичний розвиток держави Само.

Варіант 2

I. Тести:

1. Богемія це –
 2. Перерахуйте ранньослов'янські племена на території Польщі –
- II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:
3. Заселення Сербами Балкан та виникнення перших сербських державних утворень.

Варіант 3

I. Тести:

1. Далмація це –
 2. Яка династія заснувала Чеське князівство? –
- II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:
3. Суспільно-політичний розвиток Великоморавської держави.

Варіант 4

I. Тести:

1. Словинії це –
2. В якому році було запроваджено християнство на чеських землях? –

- II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:
3. Перші державні утворення на території Чорногорії.

Варіант 5

I. Тести:

1. Дукля це –

2. Хто став першим чеським королем? –

II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

3. Етнічні процеси у Центрально-Східній Європі у VIII-IV ст. до н.е.

Варіант 6

I. Тести:

1. Помор'я це –

2. Перерахуйте поморські племена –

II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

3. Повідомлення античні авторів про кельтів, фракійців, германців.

Варіант 7

I. Тести:

1. Моравія це –

2. Перерахуйте ранньослов'янські племена на території Чехії –

II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

3. Міграційні процеси в період «Великого переселення народів» у Центрально-Східній Європі: гуни, готи, авари.

Варіант 8

I. Тести:

1. Добруджа це –

2. Яка династія заснувала Польське князівство? –

II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

3. Етнонім слов'яни. Проблеми етногенезу давніх слов'ян.

Варіант 9

I. Тести:

1. Артанія це –

2. В якому році було запроваджено християнство на польських землях?

II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

3. Гіпотези та концепції прабатьківщини слов'ян.

Варіант 10

I. Тести:

1. Жупи це –

2. Хто став першим польським королем? –

II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

3. Заселення слов'янами Балканського півострова.

8. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби: історичні карти, інтерактивна дошка чи проектор.

9. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ МОДУЛЬНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ (ІСПИТ) МОДУЛЬ 1

Змістовний модуль 1

1. Мета і завдання курсу.
2. Об'єкт і предмет курсу. Хронологічні та географічні межі курсу.
3. Історичні регіони Європи. Поняття Європа, Центрально-Східна Європа.
4. Фізично-географічна характеристика Північної (прибалтійської) зони Європи.
5. Фізично-географічна характеристика Альпо-Карпатської зони Європи.
6. Фізично-географічна характеристика Балканської зони Європи.
7. Етнічні процеси у Центрально-Східній Європі у VIII-IV ст. до н.е.
8. Етнонім кельти. Історія вивчення давніх кельтів Центрально-Східного регіону Європи.
9. Повідомлення античні авторів про кельтів.
10. Повідомлення античні авторів про фракійців.
11. Повідомлення античні авторів про германців.
12. Вплив кельтських племен на етнокультурні процеси регіону.
13. Роль фракійських і германських племен в етнокультурних процесах регіону.
14. Верхнє Потисся як регіон контактів давніх європейських культур і цивілізацій.
15. Римська імперія та її контакти з етносами Центрально-Східної Європи.
16. Суспільно-політична криза пізньої Римської імперії.
17. Міграційні процеси в період «Великого переселення народів» у Центрально-Східній Європі: гуни, готи, авари.
18. Етнонім слов'яни. Проблеми етногенезу давніх слов'ян.
19. Гіпотези та концепції прабатьківщини слов'ян.
20. Антропологічні особливості слов'ян.
21. Перші історичні відомості про слов'ян.
22. Повідомлення античних авторів про слов'ян.
23. Поява слов'ян на історичній арені: венеди, склавини та анти.
24. Слов'янські племена у добу «Великого переселення народів».
25. Роль Антського царства в історії регіону.
26. Роль Аварського каганату в історії регіону.
27. Заселення слов'янами Балканського півострова.
28. Особливості розвитку східних, західних і південних слов'ян (VIII-IX ст.).

Змістовний модуль 2

29. Етнонім полабські та поморські слов'яни.
30. Розселення полабсько-поморських племен.
31. Військове протистояння полабсько-поморських племен з Франкським королівством.
32. Становлення і розвиток Вендської держави.
33. Німецька експансія та підкорення полабсько-поморських слов'ян.
34. Ранньослов'янські племена на території Польщі.
35. Виникнення феодальних відносин на території польських земель.
36. Утворення і розвиток Польського князівства.
37. Соціально-політичний устрій Польського князівства.
38. Переселення слов'ян на територію чеських земель.
39. Суспільний устрій слов'янських племен на території чеських земель.
40. Утворення держави Само.
41. Становлення князівства Пржемисловичів.
42. Утворення Великоморавської держави.
43. Німецька експансія на землі Великої Моравії.
44. Діяльність Кирила і Мефодія.
45. Велика Моравія у другій половині IX ст. Занепад князівства.
46. Утворення держави Пржемисловичів.
47. Заселення слов'янами та протоболгарами Балкан.
48. Виникнення перших ранньослов'янських державних утворень на Балканах.
49. Перше Болгарське царство.
50. Боротьба Болгарського царства з Візантією.
51. Заселення Сербами Балкан.
52. Виникнення перших сербських державних утворень.
53. Перші державні утворення на території Чорногорії.
54. Перші відомості про хорватські племена. Утворення держави.
55. Розселення слов'ян за повідомленням Нестора Літописця.
56. Соціально-політичний розвиток східнослов'янських союзів племен.
57. Державні утворення антів та склавинів. Антське царство.
58. Тріада давньоруських держав: Куявія, Славія, Артанія.
59. Теорії походження Київської Русі.
60. Утворення та розвиток Київської Русі у IX ст.

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

I. Джерела

1. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.3. Практикум. – Чернівці: Наші книги, 2008.
2. Геродот. Історії в дев'яти книгах. - К.: Наукова думка, 1993. - 576 с.
3. Історія західноєвропейського Середньовіччя: Хрестоматія / Упоряд. М.О. Рудь. – К.: Либідь, 2005.

4. Константин Багрянородный. Об управлении империей / Пер., коммент. Г.Г.Литаврина // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху раннего средневековья. – М.: Наука, 1982. – С. 267–333.
5. Константин Багрянородный. Об управлении империей / Текст, пер., коммент. / Под. ред. Г.Г.Литаврина, А.П.Новосельцева. – 2-е изд., исправ. – М. : Наука, 1991. – 496 с.
6. Корнелий Тацит. Сочинения в двух томах. Том II. «История». Науч.-изд. центр «Ладомир», М., - 1993.
7. Прокопий Кесарийский. Война с готами / Пер. с греч. С.П. Кондратьева, вступ. ст. З.В.Удальцовой. – М.: Изд-во АН СССР, 1950.
8. Прокопий Кесарийский. Война с персами. Война с вандалами. Тайная история / Пер. с греч. вступительная статья, комментарии А.А.Чекаловой. – Изд. второе, испр. и доп. – СПб.: Издательство “Алетейя”, 1998.
9. Свод древнейших письменных известий о славянах: в 2 т. – Т. 1 (I–VI вв.) / РАН, Ин-т славяноведения и балканистики; под ред. Г. Г. Литаврина; [сост. Л. А. Гиндин и др.]. – 2-е изд. испр. – М. : Восточная литература, 1994. – 472 с.
10. Свод древнейших письменных известий о славянах. – Т. 2 (VII – IX вв.). / Сост. С.А.Иванов, Г.Г.Литаврин, В.К.Ронин. – М.: Изд.фирма “Вост. лит-ра” РАН, 1995.
11. Страбон. География (в 17 книгах) / Пер., ст. и коммент. Г. А. Стратановского. Под общ. ред. С. Л. Утченко. Ред. пер. О. О. Крюгер. - Л.: Наука, 1964. - 957 с.
12. Стратегикон Маврикия / Изд. подгот. В.В.Кучма. – СПб.: Алетейя, 2004.
13. Феофилакт Симокатта. История / Пер. С.П. Кондратьева. Под ред. Н.В.Пигулевской. – М.: Изд-во АН СССР, 1957. – 224 с.
14. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (Давня доба, Середньовіччя) / упоряд. В.І.Яровий, С.М.Мотрук, В.П.Шумило та ін.; за ред. В.І.Ярового. – К.: Либідь, 2011.
15. История Средних веков // Хрестоматия. В 3-х тт. / Сост. М.М. Стасюлевич. - СПб.-М., - 2001.
16. Хрестоматия по истории средних веков / Под ред. С.Л. Сказкина. – М., 1961. – Т. 1.
17. Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Риму. – Тернопіль : ТНПУ, 2014.
18. Шевченко О.О. Історія держави та права зарубіжних країн // Хрестоматія. – К.: Вентурі 1995.

II. Монографії, статті, посібники

19. Артамонов И. Происхождение славян. – Л., 1950.
20. Балух В.О., Коцур В.П. Історія середніх віків: У 2 т. / В.Балух, В.Коцур. – Чернівці: Наші книги, 2016. – Т.1-2.
21. Бутучел Р. К вопросу об этногенезе румын. Процесс романизации: историографические подходы. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-ob-etnogeneze-rumyn-protsess-romanizatsii-istoriograficheskie-podhody>

22. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення / П. Вандич. – К. : Критика, 2004.
23. Гуревич А. Я., Харитонович Д. Э. История Средних веков. - 2-е изд. - М.: МБА, 2008.
24. Дейвіс Норман. Боже ігрище: історія Польщі / Норман Дейвіс; пер. з англ. П. Тарашук. - К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2008.
25. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.) / За ред. проф. В.І. Ярового та ін. – К. : Либідь, 2003.
26. Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001.
27. История средних веков. В 2 т. / Под ред. С.П. Карпова. – М.: Изд-во Московского ун-та, 2008.
28. Історія південних і західних слов'ян: підручник / за ред. І.М. Гранчака, А.Ф. Кізченка, В.П. Чорнія. – К.: Вища школа, 1987. – 448 с.
29. История Румынии / Под ред. И. Болован, И.-А. Поп и др. / Пер. с рум. - М.: Издательство «Весь мир», 2005. - 680 с. – Режим доступу: http://www.pseudology.org/MID/Rumynia/PopBoloVan_IstoriaRumynii2a.pdf
30. История Словакии / под ред. Э.Манновой. – М.: Евролинц, 2003. – 418 с.
31. Казакевич Г. Східні кельти: культури, ідентичності, історіографічні конструкції / Г. М. Казакевич; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 358 с.
32. Каждан А.П., Литаврин Г.Г. Очерки истории Византии и южных славян / А.Каждан, Г.Литаврин. – СПб.: Алетейя, 1998.- 336 с.
33. Карчумару Р. Генезис средневекового государства на румынской территории: Молдавия. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/genezis-srednevekovogo-gosudarstva-na-rumynskoy-territorii-moldaviya>
34. Крижановська О.О. Крижанівський О.П. Історія Середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського середньовіччя.: Курс лекцій. Навч. посібник / Оксана Олегівна Крижановська, Олег Прокопович Крижановський / К. : Либідь, 2006. – 368 с.
35. Кирилина Л.А., Пилько Н.С., Чуркина И.В. История Словении / Л.Кирилина, Н.Пилько, И.Чуркина. – СПб.: Алетейя, 2011. – 480 с.
36. Контлер Л. История Венгрии. Тысячелетие в центре Европы / Л.Контлер. – М.: Весь мир, 2002. – 656 с.
37. Краткая история Албании. С древнейших времен до наших дней / отв. ред. Г.Л.Арш. – М.: Наука, 1992. – 512 с.
38. Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней / отв. ред. Г.Г.Литаврин. – М.: Наука, 1987.–568 с.
39. Краткая история Венгрии. С древнейших времен до наших дней / отв. ред. Т.М.Исламов. – М.: Наука, 1991. – 608 с.
40. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней / отв. ред. В.А.Дьяков. – М.: Наука, 1993. – 528 с.

41. Краткая история Румынии. С древнейших времен до наших дней / отв. ред. В.Н.Виноградов. – М.: Наука, 1987. – 542 с.
42. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней / отв. ред. А.Х.Клеванский. – М.: Наука, 1988. – 574 с.
43. Криль М.М. Історія Словаччини / М.Криль. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2006. – 264 с.
44. Лаптева Л.П. История Чехии периода феодализма (V – середина XVII вв.) / Л.Лаптева. – М.: Изд-во МГУ, 1993. – 158 с.
45. Плохий С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності (The Gates of Europe. A History of Ukraine). – Харків : «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 496 с.
46. Поп І.-А. Генезис средневековой государственности в Трансильвании (IX-XIII вв.). – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/genezis-srednevekovoy-gosudarstvennosti-v-transilvanii-ix-xiii-vv>
47. Роллер М. История Румынии / Сокр. пер. с рум. Вступ. статья И. Звягина. – М.: Издательство иностранной литературы, 1950. – 564 с.
48. Фаминиц А. С. Божества древних славян. Санкт-Петербург, 1995.
49. Федака С.Д. «Історія України: з найдавніших часів до 1648 року» - К.: Знання, 2014. - 782 с.
50. Фрейдзон В.И. История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.) / В.Фрейдзон. – СПб.: Алетейя, 2001. – 318 с.
51. Чиркович Сима М. История сербов / С.Чиркович. – М.: Весь Мир, 2009. – 448 с.
52. Чорней П., Покорны Й. Краткая история Чешских земель до 2004 года / П.Чорней, Й.Покорны. – Прага: Праг, 2006. – 96 с.
53. Чорній В.П. Історія Болгарії / В.Чорній. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2007. – 404 с.
54. Шумов С.А., Андреев А.И. История Сербии и Черногории. Босния, Герцеговина, Македония, Словения, Хорватия / С.Шумов, А.Андреев. – М.: Монолит-Евролинц-Традиция, 2002. – 492 с.
55. Щукин М. Готский путь (готы, Рим и черняховская культура) / М. Б. Щукин. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2005. – 576 с.
56. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – К. 2008.

III. Інформаційні ресурси в мережі Інтернет **Ужгородський національний університет**

1. Сайт Ужгородського національного університету - <https://www.uzhnu.edu.ua>
2. Сторінка факультету історії і міжнародних відносин <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/50/show>
3. Інфо-центр факультету (розклади, зміни, оголошення) - <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/124>
4. Сайт Наукової бібліотеки УжНУ - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua>

5. Відділ онлайн послуг Наукової бібліотеки УжНУ - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua>
6. Послуга тематичний підбір літератури - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/50/show>
7. Науковий вісник УжНУ: серія Історія - <http://visnyk-ist.uzhnu.edu.ua/index>
8. Сайт електронного навчання - <https://e-learn.uzhnu.edu.ua/login/index.php>

Бібліотеки та музеї

9. Сайт Наукової бібліотеки УжНУ - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua>
10. Закарпатська обласна наукова бібліотека - <http://www.biblioteka.uz.ua>
11. Бібліотеки України - <http://www.biblioteka.uz.ua/chapter/www/>
12. Сайт Государственной публичной исторической библиотеки – <http://www.shpl.ru/>
13. Электронная библиотека исторического факультета МГУ – <http://www.hist.msu.ru/ER>.
14. Сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського – <http://www.nbu.gov.ua>.
15. Музеї світу в Інтернеті - <http://www.hist.msu.ru/ER/museum.htm>
16. Освіта-UA (освітній портал) – <http://osvita-ua.net/>

Енциклопедії, монографії, статті

17. Вікіпедія – електронна енциклопедія (українською мовою) – <http://uk.wikipedia.org/>
18. Наукова література з історичної тематики – <http://www.auditorium.ru/>
19. Електронні книги - <https://www.twirpx.com>
20. Книги google - <https://books.google.com.ua>
21. Научная электронная библиотека - <https://cyberleninka.ru>
22. Google Акаемія - <https://scholar.google.com.ua/schhp?hl=uk>
23. Демографические ресурсы в Интернете - <http://demoscope.ru/weekly/app/links.php>
24. Восточная литература: источники запада и востока - <http://www.vostlit.info>
25. Читиво електронна бібліотека - <https://chtyvo.org.ua>

Навчально-методичне видання

Андрусяк Ярослав Ярославович

Навчально-методичний комплекс дисципліни
«Початок державотворчих процесів у Центральній Європі»

Андрусяк Я. Початок державотворчих процесів у Центральній Європі навчально-методичний комплекс дисципліни (для здобувачів вищої освіти галузі знань : 03 «Гуманітарні науки», спеціальності : 032 «Історія та археологія», спеціалізації та освітньої програми «Центральноєвропейські студії» (денна та заочна форми навчання)) / Ярослав Андрусяк [Ужгород. нац. ун-т; ф-т. історії та міжнародних відносин; каф. Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби]. – Ужгород : ПП «ІНВАЗОР», Ужгород – 2021. – 25 с.

Підписано до друку

27.08.2021. Формат 60x84/16 Гарн.тип Таймс.

Папір офсетний № 1. Ум.-друк. Арк 4,7.

Обл.- вид. арк 4,8. Наклад 100 прим. Замовл. № 21.

Віддруковано з готового оригінал макету

Приватне підприємство „Інватор”

Свідоцтво серія А00 № 385608

88000, м. Ужгород, вул. Мукачівська, 20

тел.: 050 68 38 783

УДК 94(4-11/191.1)(076):342.28

А-66